

Osmanlı Arap Dilcilerinden

İSA B. ALİ el-BOLEVÎ'NİN HAYATI VE "el- GEREDÎ" NİSPETİ ÜZERİNE BİR TESPİT

Yasin KAHYAOĞLU*

Özet: Bu makalede; Bolu'nun Gerede ilçesinde 1637 tarihinde dünyaya gelen Osmanlı Arap dilcilerinden İsa b. Ali el-Bolevî'nin hayatı, ilmî kişiliği ve Arap grameri konusunda yazmış olduğu "Mufidu'l-İrab" adlı eseri incelenmiştir. Hayatı hakkında bilginin az olması el-Bolevî'nin ilim dünyasında tanınmasına engel olmuştur. Ancak gramer konusunda yazdığı bu mutevazi eser, onun ilmî şahsiyetini, Arap diline olan vukûfiyetini ve bu sahadaki üstün yeteneğini ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: İsa b. Ali el-bolevî el-Geredî, Mufidu'l-i'rab

İsa b. Ali al-Bolawî: His Life And His Contribution in The Arabic Language

Summary: This article is devoted to İsa b. Ali al-Bolevî, an Ottoman scholar who was born in Gerede - Bolu in 1637, and was a leading expert on Arabic Language. His book on Arabic Language; "Mufid al-i'rab" is also examined in this article. Unfortunately, we have scanty information about his life, wich makes him unknown in the academic circle. This work shows his mastery of Arabic Language.

Keywords: İsa b. Ali al-Bolawî al-Geredî, Mufidu'l-i'rab

Giriş

Dünyada yaşayan diller arasında önemli bir konuma sahip olan Arapça'nın öğrenilmesi ve geliştirilmesi, Arap yarımadasında olduğu kadar adanın dışında kalan ve Arap olmayan diğer İslam ülkelerinde de büyük bir ilgi görmüştür. Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere, hadis, tefsir, fıkıh, kelim ve tasavvuf gibi din bilimlerinin yanında

* Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. (ykahyaoglu@hotmail.com)

Arap dili ve grameri, belagat, Arap şiiri, nesir ve bunlara bağlı olarak edebî sanatlar üzerinde önemle durulmuş, bu konuda ciddî mesailer harcanmak suretiyle günümüze kadar intikal eden değerli eserler vücuda getirilmiştir.

Esasen İslam'da çeşitli bilimlerin ortaya çıkışından itibaren, bu ilimlerle uğraşanların başlıcaları, azâmi olarak acem olan ve köken itibariyle Arap olmayan kişiler olmuştur. Kur'an-ı Kerim'i mümkün merteye doğru okumak ve anlayabilme gayreti, Arap dilinin ilmî bir temel üzerine kurulması ve sonraki inkişaf için, son derece önemli olan iki ilmin; yani fonetik ve gramerin zuhuruna sebep olmuştur.

Arap Dilinde ilk gramerci olarak her ne kadar şair Ebu'l-Esved ed-Duelî' (ö.69/688)nin¹ isminden bahsedilmekte ise de, bu rivayetin neye dayandığı henüz kesin olarak belli değildir.

Ancak Arap grameri sahasında haklı bir şöhrete sahip olan Halil b. Ahmet'ı (ö.170/768) ve talebesi İran asıllı, nahiv ilminin imamı Sibeveyh'i (ö.180/796) burada anmak gerekir. Halil, arûz veznini tahlil etmiş ve Arap dilinin lûgat hazinesini Kitabü'l-'Ayn'de toplamıştır.

Sibeveyh'in 'el-Kitab'adlı müstesna eseri, klasik bir eser olarak üzerinde çeşitli yorumlar yapılmışsa da, Arap gramerinin günümüze intikal eden ve hiç değiştirilmeden orijinal şeklini muhafaza eden en önemli kaynaklarından birisidir.

Selçuklular döneminde Nizamu'l-mülk tarafından tesis edilen medreselerde müfredat programları arasında yer alan ve sıkı bir şekilde talebelere öğretilen önemli derslerden birisi de şüphesiz ki, Arap morfolojisi (sarf) ve sentaksı (nahiv)dır.

Selçukluları takip eden Osmanlılar da, Arap grameri sarf-nahiv öğretimine büyük ölçüde önem verilmiş ve tıpkı Selçuklular gibi, medresede okutulan dersler arasında bu iki bilim dalının öğretilmesini zorunlu olarak kabul etmişlerdir. Çünkü Osmanlı medreselerinde okutulan ders ve kitaplar çoğunlukla Arapça idi.

¹ Asıl ismi : Zalim b. Amr b.Süfyan b.Cendel ed-Duelî el-Kinânî'dir. Tabiinden olup; hadis, fıkıh, şiir ve nahiv alimidir. Bkz: Hayreddin b. Muhammed ez-Ziriklî, *el-A'lam kamusu teracim li eşherır- rical ve'n- nisâ*, I-VIII, Beyrut 1989, III,236

Bu itibarla XVII.asırda yaşayan Geredeli İsa b.Ali el-Bolevî de muhtemelen aynı sistemin tesiri altında "Mufidu'l-İrab" adlı gramer kitabını hazırlamış ve Müslüman Türk talebelerinin Arapça dil bilgisi ihtiyaçlarını gidermeye çalışmıştır.

A . Hayatı ve Edebî Kişiliği

İsa b. Ali el-Bolevî'nin kaynaklarda geçen adı ve nesebi şöyledir: İsa b.Ali b.Hasan b.Yusuf el-Bolevî²er-Rumi³ el-Geredî.⁴ Mahlası Mahvî'dir.⁵ Bazı kaynaklarda el-Geredî yerine el-Kürdî geçmektedir.⁶

Burada İsa b. Ali'nin "el-Geredî " nispeti üzerinde şu önemli tespiti yapmakta yarar görüyorum. Şöyle ki:

İsa b. Ali; doğum yeri olan Bolu'nun Gerede ilçesine nispetle "el-Geredî " veya "el-Geredâvî " olarak anılmıştır. Tıpkı Bağdatlı bir alime: el-Bağdadî, Mekkeli bir alime el-Mekkî denildiği gibi, Gerede'li olan İsa b. Ali'ye de tabîî olarak el-Geredî veya el-Geredâvî denmiştir.

el-Geredî nispeti; bibliyografik eseriyle tanınan Alman şarkiyatçı ve Türkolog Carl Brockelmann'ın (1868-1956) 'GAL' Supplement'ı ile, Hayreddin ez-Ziriklî'nin 'el-A'lam' adlı eserlerinde İsa b.Ali, Kürtlere nispetle "el-Kürdî " olarak anılmıştır. Bu farklılık kanaatimizce adı geçen müelliflerin bir yanlışlığı olsa gerek. Bu yanlışlığa düşmelerinin sebebi ise; Arapça'da el-Geredî ile el-Kürdî isimlerinin aynı harf ve şekille yazılmış olmasıdır. Ayrıca, Bolu'nun Gerede ilçesinden haberdar olmayan Carl Brockelmann'ın Alman, Hayreddin ez-Ziriklî'nin ise Arap olmaları göz önünde bulundurulursa, her iki müellifin böyle bir yanlışlığa düşmeleri ihtimal

² İsmail Paşa el-Bağdadî, *Hediyetü'l arifin Esmâu'l- müellifin ve Asaru'l- müsannifin*, I-II, İstanbul 1951, I,811; Brockelmann Carl, *Geschichte der Arabischen Litteratur, I-II, Leiden 1938 (GAL), II,558*; Şeyhî Muhammed Efendi, *Şekâiku'n-numaniye ve zeyilleri ve Vakâiyü'l- fudala* (nşr. Abdulkadir Özcan), I-V, İstanbul 1989, IV, 427; ez-Ziriklî, a.g.e.,V,106

³ İsmail Paşa , a.g.e., I,811

⁴ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 427; Bursalı Muhammed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, I-III, İstanbul ts. I,127

⁵ İsmail Paşa, a.g.e., I,811; ez-Ziriklî, a.g.e., V,106; Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 427

⁶ ez-Ziriklî, a.g.e., V,106; Brockelmann, a.g.e., II,632- Supplement, II, 558

dahilindedir. Zira Bolu'nun Gerede ilçesinde doğan İsa b.Ali'nin, kelimenin yazılışından kaynaklanan bir sebeple, daha yaygın olan el-Kürdî lakabı ile anılması akla gelebilecek en yakın ihtimaldir.

Ancak; İsa b.Ali'nin biyografyasına yer veren Osmanlıca ve Türkçe kaynaklar, örneğin, Şeyhi Muhammed Efendi'nin, "Şekaiku'n-Nu'maniye" adlı eseri ile Bursalı Muhammen Tahir'in "Osmanlı Müellifleri" adlı eserleri, İsa b.Ali'nin doğum yeri olan Gerede'ye nispetle onu: "el-Geredî" olarak tanıtmışlardır. Geredeli olan bir insanın nispetini belirlemede Türkçe veya Osmanlıca kaynakların esas alınmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Bu meselede adı geçen Türkçe kaynakların yabancı kaynaklara tercih edilerek hakem tayin edilmeleri prensip olarak daha doğrudur. Bu sebeplerle diyoruz ki; müellifin doğru olan ismi ve nispeti; İsa b.Ali el-Bolevî el-Geredî dir.

İsa b. Ali el-Bolevî (1047/1637) tarihinde Bolu sancağının Gerede kazasına bağlı Sarıkadılar köyünde dünyaya gelmiştir.⁷ Ganizade Nadiri Muhammed Efendi'nin kız kardeşinin oğlu Katip Ali Efendi'nin oğludur.⁸

Kaynaklarda İsa b.Ali'nin bir tek oğlundan bahsedilmektedir. İsmi Sahvi Muhammed Salih Efendi'dir. Babasının vefatından sonra onun zaviyesine⁹ kendisi oturmuştur.

1173/1724 yılında İstanbul'da vefat ederek Tercüman Yunus-Draman camii avlusuna defnolunan oğlu Sahvi Muhammed Efendi de şair alimlerden olup, Ramiz Tezkiresinde arifane şiirleri mevcuttur. Şu beyitle başlayan na't-i şerifi meşhurdur:

Cemalin aleme mihr-i münevver yâ Rasulallah

Vücutun cümleten nur-i müsavver yâ Rasulallah¹⁰

İsa b.Ali'nin ilim tahsiline ne zaman başladığı tam olarak belli değildir. Ancak küçük yaşlarda Gerede'de Kur'an-ı Kerim ve Arapça öğrendiğini söyleyebiliriz. Gerekli ilim ve nefis terbiyesi ile ilgili adabı tahsil etmek için dönemin saltanat makamı olan İstanbul'a giderek orada büyük alimlerin ilim meclislerinde bulunmuş ve

⁷ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 427; Bursalı Muhammed Tahir, a.g.e., I,127

⁸ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 428

⁹ Zaviye: Küçük tekke demektir.

¹⁰ Bursalı Muhammed Tahir, a.g.e., I,127

sohbetlerine katılmıştır. Burada Arap dilinin inceliklerini, özellikle sarf-nahiv'i geliştirip tefsir ve hadis ilmi ile meşgul oldu.¹¹ İstanbul dışında herhangi bir yere seyahat ettiğine dair kaynaklarda bir bilgiye rastlayamadık. İstanbul'a geliş tarihi ise belli değildir.

İsa b. Ali el-Bolevî'nin, tahsil hayatında kimlerden ders aldığı, hocalarının kimler olduğu açık olarak bilinmemektedir. Ancak tarikata intisap etme fikri aklına gelince "Halvetiye Tarikati"¹² şeyhlerinden Fethi Abdülkerim Efendinin (Bülbülcü zade) hizmetinde bulunarak uzun müddet onun ders ve sohbetlerinden yararlandığı kaydedilmektedir.¹³ Bunun dışında İsa b. Ali'nin hocaları hakkında kaynaklarda başka bir bilgi geçmemektedir.

İsa b. Ali'nin çalışma hayatında aldığı görevlerin din ve irşat hizmeti olduğunu görmekteyiz. Bu itibarla İstanbul'un çeşitli camilerinde vaiz olarak çalışmıştır.

Aldığı görev ve hizmetlere baktığımızda şu bilgileri görüyoruz: 1076/1666 yılında Alacacı Zade Şeyh Muhammet Efendinin yerine İstanbul Orta camii vaizliğine getirildi. 1106/1695 yılında eski Sultan Selim camii vaizliğine, 1120/1709 Yılında Fatih Sultan Mehmet camii vaizliğine, aynı yıl içerisinde de Süleymaniye camii vaizliği görevlerine getirildi. Böylece İstanbul'un çeşitli camilerinde vaaz ve irşat hizmetlerinde bulundu.¹⁴

İsa b. Ali, 1127/1715 yılının recep ayında, hac kafilesi ile birlikte hacca niyet ederek yola çıktı. Şam'a vardığında hastalandı ve sağlığı bozuldu. Aynı yılın ramazan ayının yirmi ikisinde cumartesi günü 1127/1715 tarihinde Şam'da vefat etti.¹⁵

Osmanlı müellifleri adlı eserde ise, İsa b. Ali'nin vefatı ile ilgili olarak şu bilgiler geçmektedir: Hac vazifesini ifa ettikten sonra, dönüşünde: "mate İsa velem yemüt hubbun" terkinin (cümlesi) delaleti olan 1127/1715 tarihinde Şam'da vefat ederek Şeyh-i

¹¹ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 428

¹² Ömer el-Halvetî'ye (ö.800/1397-98) nispet edilen, islam dünyasının en yaygın olan tarikatıdır. Bkz: Süleyman Uludağ, "Halvetiyye" *Türkiye Diyanet vakfı İslam Ansiklopedisi (İA)*, XV,393-395, İstanbul 1977

¹³ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 428

¹⁴ Bursalı Muhammed Tahir, a.g.e., I,96

¹⁵ ez-Ziriklî, a.g.e., V,106; Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 428

Ekber'in¹⁶ yanına defn edildi. Vefatında yaşı seksene ulaşmıştı.¹⁷ Vefatından bahseden bu iki rivayete baktığımızda, karşımıza iki farklı görüş çıkmaktadır. Birincisi: Hacca giderken Şam'da vefat ettiği, diğeri ise, hac dönüşü, yani hac vazifesini yerine getirdikten sonra Şam'da vefat etmiş olmasıdır. Kaynaklarda bu iki görüş arasında ise bir tercih yapılmamıştır.

Kaynakların vefatı konusunda ileri sürdükleri ortak nokta, İsa b.Ali'nin hac yolculuğu esnasında Şam'da vefat edip, Şeyh Muhiddin Arabi'nin yanına defnedilmiş olmasıdır.

İsa b.Ali, zahiri ilimlere vakıf ve maarif-i Muhammediyye'den nasibini almış kâmil bir şeyhtir.¹⁸Zahiri ve bâtını nurlanmış, ilim ve marifet menbaı, ilahî sır ve feyizlerin mazharı, aşk ve muhabbetin madeni, irşad ve hikmet erbabı, açık zikri ile meclisleri aydınlatan, bereketli nefesleriyle etki yapan, âlim, âmil, murşid-i kâmil, maneviyat erbabı, değerli ve pek faziletli bir zat idi.¹⁹

İsa b.Ali'nin daha çok tasavvuf ehli olma kimliğiyle öne çıktığını, devrinin mutasavvıf alimlerinin ders ve sohbetlerinde bulunduğunu görmekteyiz. İlim tahsili için geldiği İstanbul'da Halvetiye tarikatı şeyhlerinden Fethi Abdülkerim Efendiye intisap ederek uzun zaman onun hizmetinde bulunmuştur. Burada gösterdiği gayret ve himmet sonucu Şeyh Abdülkerim tarafından kendisine Halvetiye tarikatının halifeliği verildiği kaydedilmektedir.²⁰

B . Mufidu'l-İ'rab Adlı Eseri

İsa b.Ali'den bahseden kaynaklarda, onun nahiv ilmine dair "Mufidu'l-İ'rab" adlı Arap dili grameri konusunda önemli bir eserinin olduğu kaydedilmektedir. Ayrıca manzum bazı şiirleri de vardır.²¹

İsa b.Ali bu eserinde nahiv ilminin önemli bölümlerinden olan İ'rab meselesini incelemiş, bu bağlamda bir çok temel ıstılahın tarifi

¹⁶ Muhiddin Arabi

¹⁷ Bursalı Muhammed Tahir, a.g.e., I,127; İsmail Paşa, a.g.e., I, 811

¹⁸ Bursalı Muhammed Tahir, a.g.e., I,127

¹⁹ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 428

²⁰ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV

²¹ Şeyhi Muhammed, a.g.e., IV, 428; Bursalı Muhammed Tahir, a.g.e., I,127; ez-Zirikli, a.g.e., V,106; Brockelmann,a.g.e.,II,558

üzerinde durarak; kelime, mu'rab, i'rab, âmil, mebnî, bina, marife, nekre gibi terimleri örneklerle açıklamıştır.

Müellif kitabı yedi bab'a ayırmış, her bab'ı ayrı bir konuya hasrederek i'rab ve çeşitlerini güzel bir şekilde tasnif etmiştir. Eserde bir mukaddime, yedi bab ve bir sonuç yer almaktadır. Kitabın muhteviyatı şöyledir:

Birinci bab: İsim ve ismin alametleri

İkinci bab : Mu'rab isimlerde lafzî ve takdiri i'rab

Üçüncü bab : Mebniler

Dördüncü bab : Cümle

Beşinci bab : Fiiller ve i'rabları

Altıncı bab : Fiile benzeyen kelimelerin i'rabları

Yedinci bab . Harfler, çeşitleri ve i'rabları

Sonuç kısmında ise; ص ؛ اللهم ؛ لا سيما ؛ فصاعدا gibi çeşitli kelimelerin irabı yer almaktadır.

İsa b.Ali bu eserini tasnif ederken, Arap dili gramerinde önemli kaynaklar arasında sayılan: Şerhu'l-Muğni, el-İ'rab a'n Kavai'di'l-İ'rab, Katru'n-Neda ve el-Lubab gibi kaynaklardan yararlandığı şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

قال صاحب المغني إلي هنا خلاصة ما ذكره ابن هشام في رسالته المنفردة لشرح هذه
الكلمات

Gramer konusunda güzel bir çalışma sayılan bu eserin; İsa b.Ali el-Bolevî gibi, şöhreti fazla olmayan, fakat Arap dilini iyi bilen bir şahsiyet tarafından yazılmış olması takdire şayan bir husustur.

Eser; konusunda faydalı bilgiler içermektedir. Bu ve benzeri çalışmalar bize, zengin olan Arap dilinin her aşırda İslâm alimleri tarafından büyük bir ilgi ve alaka ile incelendiği ve bu konuda değerli çalışmalar yapıldığı gerçeğini göstermektedir.

Bizim elde ettiğimiz nüsha; İstanbul-Süleymaniye kütüphanesi, Laleli bölümü, kayıt no: 51945, demirbaş no: 03522 'da kayıtlı,1093/1682 yılında İsa b.Ali tarafından yazılmış olan Mufidu'l-İ'rab, müellifin kendi hattıyla yazılmış olan en eski telif nüshadır.

Hayreddin ez-Zirikli'nin el-Alam'da; Brockelmann'ın GAL'da²² işaret ettikleri yazma nüshanın telif tarihi:1113/1701 dir. Bu tarih ise bizim tespit ettiğimiz nüshadan yaklaşık 20 yıl sonra yazılan nüshadır.

Tanıtmaya çalıştığımız müellif nüshası, toplam 48 varak olup, her sayfası 17 satırdır. Eserde talik hattı kullanılmış, nüsha okunaklıdır. Baş tarafı şöyledir:

الحمد لله الذي كلمته ترفع أعمال أولي الألباب ..

Sonu ise şu ibare ile bitmektedir:

وعلى آله وأصحابه أجمعين، وعلى جميع الأنبياء والمرسلين، والحمد لله رب العالمين .
تم.

Ayrıca nüshanın sonunda bir de fihrist bulunmaktadır.

Eserin Diğer Nüshaları

Geredeli İsa b.Ali tarafından kaleme alınan Mufidu'l-İ'rab" adlı el yazma eserin ayrıca 18 nüshasını tespit edebildik. Bunların buldukları kütüphaneler, demirbaş numaraları, müstensih isimleri ve istinsah tarihleri aşağıdaki şekildedir:

1- İstanbul.Üniversitesi Merkez kütüphanesi, kayıt no: 4211, müstensihi Ömer b. Osman, istinsah tarihi 1123 h. Arapça yazmalar bölümü. 03894 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

2- Beyazıt Devlet kütüphanesi, kayıt no: 3911, müstensihi ve istinsah tarihi bilinmiyor, Beyazıt bölümü. 06392 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

3- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 30397, müstensihi yok, istinsah tarihi 1113 h. Fatih bölümü. 05079 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

4- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 25614, müellif hattı, yazma tarihi belli değil, Esat Efendi bölümü. 03104 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

²² ez-Zirikli, a.g.e., V,106; Brockelmann, a.g.e., II,558

5- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 42462, müstensih meçhul, istinsah tarihi 1113 h., Hacı Mehmet Efendi bölümü. 05967 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

6- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 82322, müstensih Mustafa b. Şerif, istinsah tarihi belli değil, Pertevniyel Valide Sultan bölümü. 00548 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

7- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 90017, müstensih ve istinsah tarihi belli değil, Servili bölümü. 03774 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

8- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 39277, müstensih Derviş Muhammet b. Osman, istinsah tarihi yok, Hacı Mehmet Efendi bölümü. 00611 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

9- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 88951, müstensih ve istinsah tarihi belli değil, Saliha Hatun bölümü. 00126 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

10- Süleymaniye kütüphanesi, kayıt no: 6653, müstensih ve yazma tarihi bilinmiyor. Ayasofya bölümü. 04598 demirbaş noda kayıtlı nüsha

11- Atıf Efendi kütüphanesi, kayıt no: 529, müstensih ve yazma tarihi belli değil. Atıf Efendi bölümü. 09620 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

12- Nurosmeniye kütüphanesi, kayıt no: 812, İstinsah tarihi ve müstensih belli değil. Bölümü. yok. 04111 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

13- Köprülü kütüphanesi, kayıt no: 4879, müellif hattı, istinsah tarihi: 1093 h. Mehmet Murat bölümü. 00617 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

14- Topkapı Sarayı kütüphanesi, kayıt no: 12289, müstensih belli değil, yazma tarihi 1071h. Emanetler bölümü. 01913 demirbaş noda kayıtlı nüsha

15- Topkapı Sarayı kütüphanesi, kayıt no: 12288, müstensih, Abdurrahim el-Müderriş, yazma tarihi: 1712 m. Emanetler bölümü. 01911 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

16- Kayseri Raşid Efendi kütüphanesi, kayıt no: 1423, müellif hattı, yazma tarihi bilinmiyor. Raşid Efendi bölümü. 21529 demirbaş noda kayıtlı nüsha.

17- Brill-H1, 204, 2395, Kahire 2 II,162.²³

18- Gar. 476, Alex, Nahv. 41,Kahire IIV,96, 2II, 162²⁴

Sonuç

Miladi XVII. asırda Arap diliyle ilgili ilimler ve tasavvufla iştiğal eden İsa b. Ali el-Bolevî, Osmanlı devletinin yetiştirdiği saygın alimlerden birisidir. Arap diline vakıf olan müellif, gramer konusunda Mufidu'l-İ'rab adlı önemli bir eser yazmıştır. İlim dünyasında fazla bir şöhreti bulunmayan İsa b.Ali'nin, Arapça dil grameri sahasında yazdığı bu mütevazı eser, onun Arap diline vakıf, muhakkik ve mudakkik bir alim olduğunu göstermektedir. Hayatı hakkında bilginin az olması, onun ilim dünyasında tanınmasına engel olmuştur.

Mufidu'l-İ'rab adlı eser, nahiv konusunda istifade edilecek güzel bir çalışmadır. İşlediği konularda bazen Kur'an ayetlerini, bazen de kısa Arap şiirlerini delil göstererek açık ve güzel bir üslupla meseleleri ifade etmeye çalışmıştır.

İsa b. Ali; Arap dili grameri konusunda yeni bir metodun sahibi olmamakla birlikte, ilmî kişiliği, gayret ve çabası, samimiyeti, Arap dili gibi, dikkat ve çaba gerektiren bir alanda bu ilmî çalışmayı ortaya çıkarması önemli bir hadisedir.

²³ Brockelmann, (GAL) Supplementband, II,632

²⁴ Brockelmann, a.g.e., II, 558